

Bozók Ferenc
(1973, Gyöngyös) költő,
esszéíró, magyar-történelem
szakos piarista pap, tanár,
Budapesten él

Bozók Ferenc

Kutyák és költők a holdfényben

„Éjjel, ha feljön a Hold,
rengeteg kutya csahol,
a Holdat ugatják valamiért.
Miért? Miért? Miért?”
(100 Folk Celsius együttes)

A *Kutya éji dala* című film a nyolcvanas években kultuszfilmmé vált, mint a késői, ernyedő Kádár-rendszer ellenkultúrájának egyik reprezentatív alkotása, olyan underground-zenekarok vászonra segítségével, mint a Vágtázó Halottkémek vagy a Bizottság. Ebben a Bódy Gábor-filmben kérdezi a kisfiú (Gubala Zsolt), a filmben lényegében önmagát alakító (!) Grandpierre Attila csillagásztól: „– A kutyák miért ugatnak, hogyha telihold van?” A csillagász, filozófus, író, a Vágtázó Halottkémek zenekar énekese komolyan veszi a kisfiú kérdését, ám a gyermeki kérdés apropóján inkább saját magának próbálja megválaszolni a nehéz kérdést: „–Nem tudom. Talán ők sem tudják. Talán emlékeznek még az előző Hold pusztulására, ahogy a Földre zuhant. Annak az első jelei is kataklizmák voltak. Vagy egyenesen túl akarnak törni a kutya-lét kényszerűen, állandóan visszatérő rettenetein.” A film címével összefüggésben nyilván nem véletlen, hogy a Bódy-film négy főszereplője között dupla számarányosság figyelhető meg. Két szereplő a „távlatokra koncentrál” (a pap és a csillagász), kettő pedig erősen anyaghoz kötött világban él (a nyugdíjas kommunista párttitkár és a katona). A csillagász még akár lehetne materiális gondolkodású ember is, ám a filmbéli különös, VHK-koncert utáni interjú

alapján kiderül, hogy a csillagász-énekes Grandpierre Attilát transzcendentális, spirituális, samanisztikus értelemben is érdeklik a kozmosz titkai. Említést érdemel, hogy Bódy egy Csaplár Vilmos-novellát (*Szociográfia*) vett alapul, nyilván kellő alkotói szabadsággal. A film dialógusai laza forgatókönyvhöz voltak kötve, gyakran rögtönzésekkel éltek a szereplők. A film legnagyobb különössége, hogy ez az egyetlen Bódy-film, amelyben a rendező saját maga játszotta a főszerepet.

Lírai tárgyú kisesszém célja természetesen nem annak a különös jelenségnek tudományos vizsgálata, miért ugatják a kutyák a holdat. Nincs is erre konszenzusos tudományos teória. A jelenség megközelítése axiomatikusnak mondható. Számos tudós egyébként szimplán azt vallja, hogy a teliholdnál a látási viszonyok jobbakk, ezért vonítanak vagy ugatnak a kutyák. De nem a holdra, ezt csak babonás őseink gondolták. Hanem csak azért, mert ébren vannak, és minden kis neszre felvakkantanak. Ezt vallja például Pongrácz Péter etológus is, az ELTE Etológiai Tanszékének docense. A számomra legérdekesebb teória szerint, a kutyák a régi, domesztikálásuk előtti ösztönös farkas-létből hozták magukkal a vonítás kényszerét. Ez leegyszerűsítve azt jelenti, hogy: „A telihold beragyogja a territóriumot, gyertek, társaim, éjjeli vadászatra!” Természetesen nemcsak a mai tudósokat, hanem a régi korok mágikusabb gondolkodású embereit is foglalkoztatta a különös és titokzatos jelenség. Olvashatunk mitikus történeteket holdra vonító vérfarkasokról, szel-

A Legfőbb Égatya és Kuletár

lemeket a háztól távol tartó kutyák csaholásáról, ismeretes egy tanulságos burmai népmese is (*Miért ugatja a kutya a Holdat?*), Gálik Margitnak is jelent meg ilyen címmel mesekönyve 2013-ban. Margalits Ede *Magyar közmondások és közmondásszerű szólások* című munkája több, témánkkal kapcsolatos gyűjtést is tartalmaz. Például: „Nem árt az ebugatás a Holdnak”, vagy „A kutya, ha más nincs, a Holdat ugatja.” A mitikus, népi elképzelések vagy tudományos teóriák helyett ezúttal inkább néhány magyar költő versét idézem fel. A világlírában és természetesen a magyar költészetben is olyannyira inspirálta, ihlette a poétákat a közeli, szabad szemmel látható és mégis elérhetetlen hold lát-

ványa, hogy se szeri, se száma a holdról szóló verseknek. Ha ezekből kiemeljük a holdat ugató vagy holdra vonító kutyákról szóló verseket, még akkor is jelentős vers-kvantummal kell számolnunk. A világlírában ebben a tekintetben legkedvesebb holdas-kutyás versem Szergej Jeszenyintől *A kutya*. Térjünk hát rá voltaképeni alapkérdésünkre: Miért ugatják vagy vonítják a kutyák a holdat? Tekintsünk néhány költőt, akit ez a kérdés foglalkoztatott, és nézzük a köztük lévő párhuzamokat és különbözőségeket. A holdra ugató kutyák képe már a 18. századi magyar lírában is felbukkan. Csokonai Vitéz Mihály *Nemes bátortás* című versében voltaképpen „a karaván halad, a kutyák pedig hadd ugassanak” – közismert mondásunkhoz hasonló értelemben bukkan fel. Itt a költő az irigy és rosszindulatú vagy rágalmazó embereket, holdat ugató csahos kutyákként vizionálja: „Meg sok ezer kutya van, ki az áldott holdat ugatja, / És ki az ártatlant szóba keverni meri. / Ámde számár bógtét a mennyországba ki hallja?” A 19. századi lírából egy kevésbé közismert, ám nagyon is, autentikusan „petőfies” témájú Petőfi-vers kínálja magát. A Csokonai-vershez igen hasonló jelentéstartalommal találkozhatunk Petőfi Sándor *A Hold elégiája* című versében. Itt a költő önmagát nevezi a költők holdjának. A hold allegóriája a koronás főre, a költőkirályra, vagyis önmagára utal, nem kis önérzettel, Petőfitől nem idegen költői öntudattal. Ő a ragyogó Hold-király, akit a szerényebb tehetségű költő pályatársak irigy féltékenységgel ugatnak meg: „Minden kutya, minden poéta megugat! / Ezek a tollrágó, versgyártó pimaszok...” *Ma hold van* című versében Kosztolányi Dezső is ír a holdat megugatató kutyákról. Ugyanebben a versében ír arról is, hogy sajtból van a hold, Demjén Ferenc híres slágerét jócskán megelőzve. Kosztolányi játékosan komolynak szánt rövid versében a holdat csaholó ebek kérlelhetetlen féltelenségére talán az a válasz, hogy a sajtnek nézett holddal, az ég sárga sajtjával szeretnék kielégíthetetlen éhségüket csillapítani. Éhség és mar-

dosó vágy késziteti tehát Kosztolányi kutyáit a hold-ugatásra. Heltai Jenő *Az én kutyám* című kedves négy lábúja szintén ugatja a holdat. A holdra, mint temetői virágra vonító kutya képe megjelenik Juhász Gyula talán legkevésbé ismert Anna-versében, a *Babonában*, de egyéb Juhász Gyula-versekben is, például a közismert *Tápai lagziban*. Ebben a versben a jelenséget nem allegorizálja, csupán vers-színező elemként rögzíti, atmoszféra-teremtő céllal. Ugyanezt teszi Somlyó Zoltán is az *El!* című versében (*Nyitott könyv*, 1916). Dsida Jenő az *Őszintén megdicsérik az egész világot* című versében Tinti kutyáját arra inti, hogy éjjel ne keltsen zajt, hagyja nyugodtan aludni az embereket és az egész földkerekséget: „Meg ne ugass senkit soha mérgesen. Éjjel a hold vén fintoros arcát szemléld csöndesen és szeretettel.” Dsida Tinti kutyáját tehát a hold fintorogva irritálja, így természetes a kutya ingerültsége, ám a szelíd szavú költő csitítja a kutyát, a kozmikus béke érdekében ebét is igyekszik önmaga angyali szelídségéhez csitítani. Weöres Sándor *A kutya* című versének ebe szintén a teliholdra vonít, tehát azt a közvélekedést erősíti, hogy a telihold erőteljesebb fénye ösztönzi a kutyákat vonításra. Kányádi Sándor *A kíváncsi hold* című versében viszont azt a közismert, ám tudományos szempontból kétesen bizonygatott teóriát erősíti, miszerint a holdat ugató kutyák és más állatok is időváltozást érzékelnek, ezért indulatosabbak, ingerlékenyebbek a telihold idején: „És tudta az eb az ólban / hogy az ól előtt a Hold van. / Hányszor ugatta meg bátran / a holdfényes éjszakában, / s hányszor vonított rá, hányszor, / minden időváltozáskor.” Romhányi Józsefet, számos tréfás állatvers szerzőjét sem kerülte el a holdat ugató kutyák jelensége. Természetesen, ő vette a kérdést a legkomolytalanabbul a *Körkérdés kutyákhöz: miért ugatják a teliholdat?* című, általános iskolai alsó tagozatos versmondó versenyeken előadásra kínálgató játékos opuszában. Tréfás vers, de vannak benne jócskán közéleti kiszólások a különböző nemzeti

karaktereket is finoman érzékeltető humoros versben. Nem mai vers, de mai áthallásokkal. Elég, ha a magyar kuvasz „nyilatkozatát” idézem: „Magát rosszul informálták azt hiszem, / mert ugatni szabad nálunk, csak harapni nem!”

A régi idők mágikus, rituális szertartásai, ősvetségi panasz-zsoltárok, az imádságok vagy a transzcendentális meditációk felfoghatók akár úgy is, hogy az ember is, az anyaghoz és a végeshez láncolva, valamiképp keresi a kapcsolatot valami tágassal, vagy távlatokban nem is mérhető végtelennel. Tehát az emberek, az állati ösztönkésztetéseknél tudatosabb szinten, vagy a költők is, bizonyos verseikben „kutyaként vonítanak” a magasabb és ismeretlenebb Valóság felé.

Nándorfehérvár megvédése 1456-ban